А. С. ПУШКІН І БЕЛАРУСЬ

Мінск, 1999

УДК 882.09+929 Пушкін: 882.6
ББК 83.3 (2 Рос−Рус)
П 91

Укладальнік

Таццяна Махнач

Рэдакцыйная калегія

Наталля Давыдзенка (рэдактар),

доктар філалагічных навук
Адам Мальдзіс (галоўны рэдактар),

дырэктар Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна
Наталля Чуева

Рэцэнзенты

доктар філасофскіх навук
Уладзімір Конан,

доктар філалагічных навук
Вячаслаў Рагойша

ISBN 985-08-0307-X

© Укладанне. Т. Махнач, 1999
© Прадмова. А. Мальдзіс, 1999

Алена Ігнацюк

МАТЫВЫ "ПІКАВАЙ ДАМЫ" Ў АПОВЕСЦІ У. КАРАТКЕВІЧА "ДЗІКАЕ ПАЛЯВАННЕ КАРАЛЯ СТАХА"

Можна катэгарычна сцвярджаць, што творчасць А. С. Пушкіна мела значны ўплыў на Уладзіміра Караткевіча. Сведчаннем таму з'яўляецца той факт, што ў многія свае творы беларускі пісьменнік уключае цытаты з творчасці вялікага рускага пісьменніка, яго станоўчыя героі чытаюць творы аўтара "Яўгенія Анегіна". Ёсць спасылка на гэты раман і ў "Дзікім паляванні караля Стаха".

Паспрабуем правесці некаторыя паралелі паміж героямі А. С. Пушкіна і Уладзіміра Караткевіча. Пэўнае падабенства ёсць паміж Германам і Дубатоўкам. Хоць герой У. Караткевіча ў прамым сэнсе не ставіць сваё жыццё на карту "пікавай дамы", аднак ён, як і Герман, прагне хваравіта-вар'яцкай гульні. Дубатоўк стварае гульню ў "дзікае паляванне караля Стаха" і ад яе гіне. Аднак падобная паралель вобразаў (Дубатоўк—Герман) будзе незразумелай, калі мы не растлумачым сэнс паняцця "пікавай дамы" ў разглядаемых творах. Само ж "дзікае паляванне" ў аповесці У. Караткевіча ўспрымаецца намі не столькі як рэальнае дзеянне, створанае Дубатоўкам, хоць і яно ёсць, а хутчэй як легенда, у якой прысутнічае дух грандыёзнай маны, жорсткасці, славалюбства... Калі ж мы гаворым пра "пікавую даму" ў творы А. С. Пушкіна, нас прываблівае перш за ўсё, як і ў Караткевіча, ідэальна-містычны план вобраза, бо "пікавая дама" — гэта не проста гадальная карта, якая ўвасабляе сабою зло, а яшчэ і фея, пра якую так многа гавораць старадаўнія легенды. Яна з'яўляецца там, дзе памірае жыццё, спакушае смяротных сваім незвычайным хараством і лёгкім белым адзеннем. Такую фею можна ўбачыць толькі пад покрывам ночы. Калі ж фею захопіць світанак — прыгажосць знікае. Мы бачым перад сабой пачварную ведзьму. Заўважым, што ў аповесці А. С. Пушкіна "пікавая дама" ўяўляецца Герману пасля пахавання графіні ў вобразе добрай феі-карміліцы...

"Пікавая дама" — гэта ілюзія жыцця, прывід, мана. Яна ставіць герояў разглядаемых твораў на мяжу, што раз'ядноўвае і адначасова спалучае добрае і злое, прыгожае і пачварнае, зямное і нябеснае, магчымае і немагчымае ў рэальным жыцці. Назавём гэтую мяжу мяжой "пікавай дамы". У А. С. Пушкіна яна бачыцца адразу як гадальная карта, пакладзеная на жыццё. І як гэта часам бывае, нежывая гадальная карта выступае ў двух супрацьлеглых вобліках графіні*** "мала-

дой маскоўская Венеры” і адначасна ўродлівай старой. Графіня*** — жывая смерць, жывая гульня... На яе моліцца Герман, калі просіць грошай, і ў ёй памыляецца, бо яна (графіня-карта) нежывая.

Мяжа “пікавай дамы” ў аповесці Уладзіміра Караткевіча не ляжыць на паверхні твора, яе не адразу ўбачыш, а герой, што знаходзіцца на гэтай мяжы, вельмі ілюзорны. Гэта характэрна не толькі для Дубатоўка, але і Беларэцкага, які пры першай сустрэчы характарызуе апекуна Надзеі Яноўскай так: “Не вырадак, не вар’ят, які можа пайсці і на гераізм, і на злачынства. Добры просты волат. І як сакавіта, прыгожа гаворыць па-беларуску” [1]. Гэтая ацэнка не адпавядае рэчаіснасці, бо Дубатоўк не можа быць добрым. Не бывае зло добрым, хоць часам прымае выгляд дабра.

Матыў “пікавай дамы” ў аповесці У. Караткевіча дазваляе глыбей адчуць галоўную праблему твора, убачыць не толькі знешні бок гэтай праблемы: гістарычную повязь часоў (жыццё ў багацці і разнастайнасці праяў), але і ўнутраны: ілюзорнае жыццё, пазбаўленае сонца. Сонца не можа быць у Балотных Ялінах, дзе жыццё несапраўднае: “Тут багна і змрок. Тут ваўкі... У такія ночы мне здаецца, што нідзе, нідзе на зямлі няма сонца”, — прызнаецца Надзея Яноўская Беларэцкаму. Невыпадкова “пікавая дама” з’яўляецца там, дзе памірае жыццё ва ўсіх яго праявах. І на мяжы “пікавай дамы” кожны паводзіць сябе па-рознаму: адзін імкнецца выйсці за мяжу сваіх разумовых магчымасцей (Герман), другі — за мяжу пачуццёвых (Дубатоўк), а трэці — проста любіць жыццё, і “пікавай дамы” для яго не існуе, як не існуе злой дабрыні, пачварнай прыгажосці, дурнога розуму, старой маладосці (Беларэцкі).

1994

---

[1] Караткевіч У. Дзікае паляванне караля Стаха // Караткевіч У. Зб. тв.: У 8 т. Мн., 1990. Т. 7. С. 58.

ЗМЕСТ

І наш Пушкін. *Адам Мальдзіс* 5

АРТЫКУЛЫ

Беларусь у жыцці і творчасці А. С. Пушкіна

Букчин Семен. "...Народ, издревле нам родной" 11
Симанович Давид. Подорожная Александра Пушкина: (Отрывок из книги) 26
Афанасьева З. Па маршрутах паэта 34
Распопаў Аляксандр. Сустрэча А. С. Пушкіна ў Магілёве 1824 г. 35
Воротникова Оксана. Георгий Конисский. Православные реминисценции в творческой биографии А. С. Пушкина 37
Сцяпунін Ігар. Няўлоўны Астроўскі 40
Селицкая Людмила. Дубровский — шляхтич из-под Минска? 50
Селицкая Людмила. Ужель тот самый — наш Дубровский? 56
Гучок Яўген. Беларускі лёс Арыны Радзівонаўны 66
Мельнікаў Міхаіл. Пушкін пра наш край 71
Рогалеў Аляксандр. Пушкін і Паскевіч: эпізоды з біяграфіі двух знакамітых людзей 73
Сцяпунін Ігар. Бескарыслівы паклоннік Пушкіна 76
Ратгаўз Сямён. Шэсцьдзесят два радкі Пушкіна 81
Пушкін Ігар. Пушкіны. Адкуль яны? 85
Лиокумович Тимофей. Потомки Пушкина в Белоруссии 87
Шаров Анатолий. Генерал А. А. Пушкин служил в Новогрудке 93
Шчэрбач І. З Пушкінскага роду 95
Таранда Александр. Правнуки Пушкина в Бобруйске. Судьба беспризорных .. 96
Палясоўшчык Юрась. Нашчадкі Пушкіна на рудабельскай зямлі 99
Мороз Викентий. Потомков Пушкина следы... 100
Чигир Георгий. По ком молчит колокол в Телуше... 102

А. С. Пушкін у беларускай літаратуры і мастацтве

Ляшук Вера. А. С. Пушкін і Беларусь: (Да гісторыі пытання) 108
Ларчанка Міхась. Пушкін і беларуская паэзія 111
Богданович Максим. Две заметки о стихотворениях Пушкина 125
Бярозкін Рыгор. Багдановіч і Пушкін 128
Каваленка Віктар В. Некаторыя асаблівасці тыпалагічнай блізкасці ў творчасці Максіма Багдановіча і А. С. Пушкіна 137
Купала Янка. Любімы паэт 148
Лиокумович Тимофей. "Я люблю Пушкіна: ён — жывы барацьбіт за свабоду..." 149
Колас Якуб. Сонца нашай паэзіі 156
Мушынскі Міхась. "Друг человечества" (Якуб Колас піша пра Пушкіна) 159
Колас Якуб. Пушкін і наша культура 168

Шалемава Антаніна. Лірычныя адступленні і вобразы прыроды ў “Яўгеніі Анегіне” А. С. Пушкіна і “Новай зямлі” Я. Коласа 172
Лебедзеў Уладзімір. “Больш гарнуўся да Пушкіна...”: А. С. Пушкін у жыцці і творчасці М. І. Гарэцкага 178
Ігнацюк Алена. Матывы “Пікавай дамы” ў аповесці У. Караткевіча “Дзікае паляванне караля Стаха” 181
Панчанка Пімен. Невычэрпная крыніца 183
Барадулін Рыгор. Прарок 185
Саламевич Янка. “Нет, весь я не умру...”: Произведения А. С. Пушкина в переводах на белорусский 187
Куляшоў Аркадзь. Работа над перакладам “Яўгенія Анегіна” 214
Шкраба Рыгор. “Яўгеній Анегін” на беларускай мове 221
Лужанін Максім. Пушкін гаворыць па-беларуску 226
Пагранoўскі Мікола. Чакаем “верного свиданья”: Па слядах аднаго малюнка Валенція Ваньковіча 229
Мароз Дзмітрый. Свет вобразаў Пушкіна 232
Мароз Дзмітрый. Казка ў новым прачытанні 236
Чыжэўскі Леанід. “Дапамажыце раскрыць тайну!” 242
Крэпак Барыс. “Ёсць проста Пушкін...” 244
Няфёд Уладзімір. Пушкін і тэатр 246
Бондарава Ефрасіння. Час прачытання класікі: Героі А. С. Пушкіна на “Беларусьфільме” 250

Ушанаванне памяці паэта

Сцяпунін Ігар. Пушкінскі юбілей 1899 г. у Мінску 255
Шырма Рыгор. Жыццё і смерць А. С. Пушкіна 261
Танк Максім. Светач рускай паэзіі 267
Навуменка Іван. Бессмяротны геній рускай літаратуры 270
Быкаў Васіль. Выступленне на сходзе, прысвечаным 150-м угодкам з дня смерці А. Пушкіна 275
Черепица Валерий. “Дай нам руку в непогоду...” 278
Кліменка Алена. Мая Пушкініяна 283
Грахоўскі Сяргей. Сустрэча з Лукамор’ем 285
Вярцінскі Анатоль. У Пушкіна 291
Котов Владимир. Неизвестный Пушкин? 295
Залесская Ольга. Дорога к Пушкину 297

У ВЯНОК ПАЭТУ

Я памятник себе воздвиг нерукотворный...

Барадулін Рыгор. “Узвысіў помнік я сабе нерукатворны...” 303
Зуёнак Васіль. “Сабе я помнік сам узвёў нерукатворны...” 304
Танк Максім. “Я помнік збудаваў сабе нерукатворны...” 305

Агняцвет Эдзі. Пушкінскія крыніцы 306
1. 6 жніўня 1824 года 306
2. Арына Радзівонаўна 307
3. Пушкінскія Горы. 1944 308
4. Самым маладым 309
Александровіч Андрэй. Шлях выгнання: Памяці А. С. Пушкіна 310
Аўрамчык Мікола. Балада аб вызваленым паэце 312

Барадулін Рыгор. “У Пушкіна адносіны з царом...” ... 314
Барадулін Рыгор. Пушкін: Трыпціх
I. I туга напілася з шалома ... 315
II. Дарога Пушкіна ... 316
III. Гавана. Доўгія вейкі здзіўлення ... 317
Бачыла Алесь. Трыпціх памяці А. С. Пушкіна
Куля Дантэса ... 318
Неадпомшчаны боль ... 319
Пушкінская бярозка ... 319
Бураўкін Генадзь. У Міхайлаўскім ... 321
Вялюгін Анатоль. Пушкін у Беларусі ... 322
Грахоўскі Сяргей. Радня ... 324
Дранько-Майсюк Леанід. Пушкін ... 326
Калачынскі Міхась. Пушкін над Лучосай ... 328
Кислик Наум. Встреча с Пушкиным ... 330
Коўтун Валянціна. Ноч перад... ... 332
Лойка Алег. Пушкін у Міхайлаўскім ... 334
Пашкоў Генадзь. У Міхайлаўскім дождж ... 335
Пестрак Піліп. Пушкінская восень ... 336
Симанович Давид. Тропою Пушкина
Бильярдные шары ... 337
Трость ... 337
Перед дуэлью ... 338
“За годом год — и век на марше...” ... 339
Танк Максім. У доме А. С. Пушкіна ... 341
Янішчыц Яўгенія. У падарожную А. С. Пушкіну ... 342

БІБЛІЯГРАФІЯ

Творы А. С. Пушкіна, апублікаваныя ў арыгінале на тэрыторыі Беларусі і ў беларускіх крыніцах ... 345
Пераклады твораў А. С. Пушкіна ... 348
На беларускую мову ... 348
На польскую мову ... 356
На яўрэйскую мову ... 356
Кнігі пра А. С. Пушкіна ... 357
На беларускай мове ... 357
На рускай мове ... 357
Артыкулы пра А. С. Пушкіна і яго сувязі з Беларуссю ... 358
На беларускай мове ... 358
На польскай мове ... 382
На рускай мове ... 382
На яўрэйскай мове ... 399
А. С. Пушкін у літаратурных творах ... 400
На беларускай мове ... 400
На польскай мове ... 406
На рускай мове ... 406
На ўкраінскай мове ... 409
На чувашскай мове ... 409
На яўрэйскай мове ... 409
А. С. Пушкін у выяўленчым мастацтве ... 409
Партрэты ... 409

Па пушкінскіх мясцінах 410
Ілюстрацыі да твораў А. С. Пушкіна 411
Эскізы дэкарацый і касцюмаў да тэатральных пастановак 411
Фотаздымкі з тэатральных пастановак 413
Скульптура 414
Нотныя запісы па творах А. С. Пушкіна 415
Творы беларускіх кампазітараў на словы А. С. Пушкіна 415
Творы рускіх кампазітараў на словы А. С. Пушкіна, апублікаваныя ў Беларусі 416
Радыёзапісы па творах А. С. Пушкіна 417
Літаратурна-драматычныя гуказапісы на беларускай і рускай мовах 417
Музычныя гуказапісы 417
ДАДАТАК
А. С. Пушкін і тэатральнае мастацтва Беларусі 419
Драматычны тэатр 419
Лялечны тэатр 420
Музычны тэатр 421
Опера 421
Балет 422
Цыркавыя прадстаўленні, тэлевізійныя і кінематаграфічныя пастаноўкі 422